

PERSONALITATEA UMANĂ, VALORILE ȘI LIBERTATEA

Ps. Lect. univ. dr. Virgil PEICU

Universitatea Adventus, Cernica, Romania

gylpey@yahoo.com

ABSTRACT: Human Personality, Values and Liberty.

One cannot talk about human values, moral behaviour, virtuous character or spiritual values outside the notion of personhood. A notion that defines the conscious and rational individuality called man, everywhere constituting the common denominator of all beings embodying the likeness of the *Imago Dei*. In the philosophical field a person is defined as endowed with self-awareness, at least potentially and in possession of his own identity.

Man, by belonging to the world of subjects, the category of person differs radically from the category of objects: „In all research, the human spirit turns its attention to everything that is in contact with itself. All our knowledge is nothing but a continuous establishment of relations between subject and object.”

Keywords: *personality, value, moral, subject, freedom, objectification, spiritual and Imago Dei.*

Albert Camus, în romanul său, *Străinul*, are un gând dătător de multe înțelesuri, dintre care l-am ales pe cel ce spune că omul este mai mult decât o idee, este și zâmbet și țipăt și lacrimă, un buchet de valori și caracteristici ale vieții. Omul este mai mult decât ceea ce gândește, el este o creație și diferă în mod esențial de toate celelalte creaturi.¹ Numai omul poartă *Imago Dei* – chipul lui Dumnezeu. Numai el are, ca parte a naturii lui esențiale, formele rațiunii și moralității. „Mintea umană este proiectată să acționeze moral, limbajul, sexualitatea, muzica sau alte lucruri, fiind de asemenea trăsături intrinseci...”² În el sălășluiește un întreg univers și prin *Imago Dei* este conectat permanent la acesta. Numai omul a primit capacitatea de a poseda un conținut distinct al cunoașterii.³ În același sens afirmă și R.L.

---

1 Albert Camus, *Străinul*, București, Editura Polirom, 2019, p. 28.

2 Ionathan Haidt, *Mintea Moralistă*, București, Editura Humanitas, 2016.

3 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2004, p. 170.

Ottley, când spune că: „omul a fost creat după chipul divin, iar prin legea constituirii lui origine este o ființă personală, conștientă de sine și spirituală, destinată să aibă comuniune și înzestrată cu facultăți care să-l ajute să-și îndeplinească destinul spiritual.”⁴ *Imago Dei*, conține și ne arată natura esențială a omului, cu valorile ce o compun, conform creației. Aceasta îl ajută să se ridice deasupra impresiilor și ideilor, urmărind un scop inteligent în viață. De asemenea, capacitatea de a distinge între bine și rău, de a-și apăra alegerile morale, este esențială în a-și dezvolta valorile etice de la cele general universale, până la cele personale.

Personalitatea umană

Nu se poate vorbi despre comportament moral, despre caracter moral sau despre valori umane, în afara noțiunii de *persoană*. O noțiune care definește individualitatea conștientă sau rațională de pretutindeni, constituind numitorul comun al tuturor ființelor, care întruchipează asemănarea cu *Imago Dei*. În domeniul filosofic, o persoană este definită ca înzestrată cu conștientizare de sine, cel puțin potențial⁵ și în posesia propriei sale identități. Omul, prin faptul că aparține lumii subiectelor, categoria de persoană se deosebește radical de categoria obiectelor. „In toate cercetările, spiritul omenesc își îndreaptă atenția asupra a tot ceea ce este în contact cu sine și asupra obiectelor. Toată cunoștința noastră nu este altceva decât o continuă stabilire de relații între *subiect și obiect*.”⁶

Categoria obiectelor (categoria lucrurilor). „I. Kant întrebuițează conceptul de obiect în două sensuri diferite: uneori el ia acest termen în sensul de obiect de cunoaștere, iar alteori Kant înțelege prin obiect, lucrul în sine, care nu este obiect de cunoaștere, ci e în afară de noi”⁷ și aparține ordinii impuse. O ordine care este imprimată din exterior prin intermediul unei forțe concret-materiale. În mod forțat, obiectul (lucrul) se supune modificărilor respective. Principiul de lucru în lumea obiectelor, fiind vorba despre impunere, este învingerea sau supunerea. Și aceasta este o acțiune de tip material. Am putea lua ca exemplu olăritul. La roata lui de lucru, olarul

4 R. T. Ottley, *Aspects of the Old Testament*, Bampton Lectures, Londra, Longmans, Green, 1909, p. 59.

5 Brian Garrett, *Persons*, *Routledge Encyclopedia of Philosophy* 1.0, Londra și New York, Routledge, 1998, p. 64 și următoarele.

6 Petre Andrei, *Filosofia Valorii*, București, Fundația Regelui Mihai, 1945, p. 13.

7 *Ibidem*, p. 91.

imprimă lutului forma pe care o dorește. În lucrarea sa, *Cunoașterea de sine*, Berdiaev susține că obiectul este un produs al subiectului. Existențial este doar subiectul, realitatea se oferă cunoașterii doar în subiect⁸. Berdiaev pledează împotriva gândirii total obiectivate, cum întâlnim în orice metafizică naturalistă care „obiectivază și ipostaziază procesele de gândire”⁹. Berdiaev susține o gândire bazată pe acceptarea existenței unei experiențe a vieții spirituale, concepută ca fapt primordial, calitativ original : „Experiența spirituală a omului interior nu e obiectivată; ea este existența însăși, precedând formarea lumii obiectelor și a lucrurilor. Prin ea se relevă libertatea. [...] Libertatea, actul liber nu e altceva decât existența – *Existenz*. Libertatea este antiteza obiectivării, care e întotdeauna determinare”¹⁰.

Categoria subiectelor (categoria persoanelor) aparține ordinii libere. O ordine care este realizată din exterior, dar prin intermediul unei forțe abstract - spirituale. Și anume: prin forța *ideii* sau a *cuvântului*. În mod liber, subiectul (persoana) se poate supune sau se poate opune acțiunilor cerute de *idee*. Principiul de lucru în lumea subiectelor, fiind vorba despre libertate și valori, este *înțelegerea și convingerea*. O acțiune de tip *educațional*. Putem lua același exemplu, olăritul, dar nu în sensul propriu, ci în sensul figurat. Olarul este Educatorul, roata de lucru este ideea sau cuvântul, iar lutul, subiectul de educat. Rezultatul acțiunii olarului, depinzând de factorul supus educației și mijloacelor folosite. Pentru că în domeniul formării culturale și spirituale a subiectelor „nu avem ADN-ul și ARN- ul, ci Biblia, tratatul, revista, și critica literară – surse de limpezit ideile – cu care trebuie să ne verificăm depozitul de noțiuni proprii.”¹¹ Exemplul de ordin material, al acestei parabole, se aplica la calitatea de persoană, îmbrăcând un aspect spiritual prin care își definește caracterul valorilor personale și universale. Este o luptă educațională în a-ți însuși, dezvolta și exprima setul de valori. Este ca o datorie morală obligatorie, liber acceptată și urmărită ca pe un scop. Immanuel Kant, „numea obligația morală universală un imperativ categoric,¹² iar Berdiev susține că primatul libertății asupra ființei, precum și

8 N. Berdiaev, *Cunoașterea de sine, Exercițiu de autobiografie filosofică*, București, Editura Humanitas, 1988, p. 334.

9 N. Berdiaev, *Adevăr și revelație, Prolegomene la critica revelației*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 10.

10 *Ibidem*, p. 13.

11 Cornelius Greising, *Ce este Omul?*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013, p. 42.

12 Norman L. Geisler, *Etica Creștină*, Oradea, Editura Metanoia, 2008, p. 83.

primatul spiritului, sunt constante. Iar spiritul este „subiect și subiectivitate, este libertate și activitate creatoare”¹³. El respingea orice etică (și morală) ipotetică. Ca să înțelegem relația dintre libertate și valorile morale, e necesar să amintim trei aspecte distincte : personalitatea morală, puterea morală și lupta morală.

Personalitatea morală

Se pare că între subiect și obiect este o adevărată luptă, căci fiecare tinde să ia pentru sine o parte din domeniul celuilalt. De aceea în cunoștință noi sau reducem întregul *obiect* al cunoașterii la *subiect*, la Eul nostru, și atunci, prin acest proces de subiectivizare, obiectele devin niște realități, dependente de subiect, sau numai niște funcțiuni ale lui, ... considerând conștiința noastră ca un reflex al fenomenelor exterioare și atunci se naște concepția filosofică obiectivizatoare.¹⁴

„Obiectivarea înseamnă întotdeauna alienare, desfigurare dublată de depersonalizare, pierdere a libertății, supunere la universal, cunoaștere prin concept.”¹⁵ În același timp extrema cealaltă ne poate duce în determinismul absolut. Trebuie să ne ferim atât de obiectivare cât și de determinismul absolut, în contextul gândirii actuale, care tinde să conceptualizeze, supunând totul rațiunii și logicului, să relativizeze, aruncând în haos gândirea. Atât obiectivarea cât și determinismul absolut anulează valoarea libertății.

După cum am arătat, nedeosebirea radicală dintre obiect și subiect sau dintre lucru și persoană poate duce la confuzii în înțelegerea rolului valorilor umane, a libertății personale și a înțelegerii simbolurilor Bibliei.

În același timp este benefic a pune accentul pe rolul subiectivității menținând distincția subiect – obiect, dezvoltând o filosofie a actului și a libertății, negând identitatea dintre *existență și esență*.

Se consideră în gândirea biblico-religioasă încă din perioada medievală - gândire care domină creștinismul și astăzi - că Dumnezeu lucrează la fel, atât cu materia, cât și cu spiritul, și că rezultatele sunt aceleași. Este drept că Divinitatea (Duhul Sfânt) trebuie să ne formeze caracterul, dar nicicum printr-o putere miraculoasă sau automată (putere energetică sau

---

13 Nikolai Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Editura Antaios, 2000, p. 78.

14 Cornelius Greising, *Dreptatea biblică*, Cluj, Editura Napoca Star, 2005, p. 82.

15 Nikolai Berdiaev, *Adevăr și revelație. Prolegomene la critica revelației*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 10.

de învingere), ci prin puterea ideii sau a cuvântului (putere ideatică sau de convingere).

În ciuda acestei realități biblice, majoritatea credincioșilor creștini așteaptă o “putere de sus”. Într-adevăr, este necesară această putere divină, dar nu este vorba despre o manifestare de factura unei minuni (miracol), ci de factura unei cunoașteri prin educație. O cunoaștere cuprinsă în ideile Cuvântului lui Dumnezeu. Omul este o făptură de cea mai înaltă categorie între ființele terestre, exprimând statutul de personalitate morală: libertatea morală, autenticitatea morală și responsabilitatea morală.

Libertatea morală

Libertatea reprezintă prima calitate specifică a unei persoane.

J.G. Herder, (1744-1803) filosof german a scris următoarele: „...Totmai fiindcă omul este nevoit să învețe totul, fiindcă este chiar instinctul și profesia lui ca să învețe totul, să ne gândim ce înseamnă marile daruri care sunt intelectul și libertatea, ... el poate cerceta, el este nevoit să aleagă,... În fața Celui Atotputernic, care i-a dăruit aceste puteri, desigur că atât intelectul cât și libertatea sa sunt limitate; și este bine că sunt limitate... El este și rămâne pentru sine o ființă liberă, capabil de o rațiune superioară, dacă nu format pentru umanitate, totuși capabil de a fi format, până la geniul pur al construcției umane.¹⁶”

A fi liber moral nu înseamnă însă a face orice (dezordine liberă), ci a respecta o ordine strictă pe baza propriului consimțământ (ordine liberă). Ordinea liberă înseamnă a îmbina deplin propria libertate cu libertatea tuturor. Celălalt (semenul meu) constituie limita libertății mele. Totuși alteritatea, deși constituie în mod paradoxal atât condiția libertății cât și a limitării mele, nu îmi anulează libertatea atâta timp cât eu – realizându-mă pe mine -proiectându-mă – îi recunosc libertatea sa, altfel spus, dacă plec de la premisa că și ceilalți sunt liberi.¹⁷

Definită și prin noțiunea de necesitate înțeleasă sau de necesitate autoimpusă, libertatea morală este considerată un caz particular al robiei - al

16 J.G. Herder, *Opere 4, cartea a IV-a*, Berlin, 1964.

Johann Gottfried von Herder (1744-1803) – filosof, istoric și critic german a cărui gândire a fost influențată de Immanuel Kant (din perioada „precriticistă”), Lessing, Spinoza și Rousseau

17 J.-P. Sartre, *Ființa și neantul*, București, Editura Paralela 45, 2004.

robiei de sine. Fiindcă atunci când alegem să executăm liber un anumit program, ne înrobim pe noi înșine programului respectiv. Din această cauză, în Biblie, libertatea morală este redată și sub termenul de *robie* - *robia de sine* sau *robia proprie*.

„...Nu știți că dacă vă dați robi cuiva, ca să-l ascultați, sunteți robii aceluia de care ascultați, fie că este vorba de păcat, care duce la moarte, fie că este vorba de ascultare, care duce la neprihănire”¹⁸

Din această cauză, atunci când Biblia spune că suntem robi ai păcatului sau ai neprihănirii, nu înseamnă că păcatul sau neprihănirea ne înrobește, ci că noi înșine ne înrobim, în mod liber, față de fiecare dintre acestea. Valoarea etică (morală), e rezultatul unui act subiectiv de voință, al unui impuls către valoare”¹⁹. În capacitatea de libertate a omului există atât posibilitatea înrobirii proprii, cât și posibilitatea dezrobirii proprii de programul comportamental respectiv. „Căci, atunci când erați robi ai păcatului erați slobozi față de neprihănire.”²⁰

Din această cauză, înrobirea față de păcat sau față de neprihănire nu poate fi decât o acțiune a propriei persoane, - colaborantă a Educatorului divin - tot așa ca și dezrobirea proprie față de acestea. Duhul Sfânt ne ajută să înțelegem aceste procese, și să le manifestăm cu toată libertatea, animați de ceea ce este frumos și nobil.....Fiindcă valoarea nu poate fi decât asumată și trăită, subiectivitatea este inerentă oricărei cercetări din acest domeniu. Valoarea dispăre acolo unde încetează actul prin care crezi în ea, o trăiești, o aperi, o realizezi...”²¹

Statutul de personalitate impune nu numai asigurarea deplină a libertății unei persoane²², ci și autenticitatea acțiunilor sale. Adică necesitatea absolută ca orice act moral să fie propria manifestare a libertății.....Omul este condamnat la libertate și prin aceasta este responsabil de tot ceea ce face. Această responsabilitate absolută nu este, de altminteri, o acceptare: ea este simpla revendicare logică a consecințelor libertății noastre.... Ceea ce mi se întâmplă, mi se întâmplă prin mine și n-aș putea nici să mă supăr

18 Rom. 6, 16.

19 Petre Andrei, *Filosofia Valorii*, București, Fundația Regelui Mihai, 1945, p. 162.

20 Rom. 6,20.

21 Nicolae Rambu, *Filosofia Valorilor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1997, p. 7.

22 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 208-215.

de acest lucru, nici să mă revolt, nici să mă resemnez. De altfel, tot ceea ce mi se întâmplă este al meu”²³.

Așa cum nimeni nu poate alege în numele nostru manifestarea unei acțiuni morale, tot așa nimeni nu poate manifesta o acțiune morală în locul nostru. O persoană se caracterizează prin necesitatea de-a fi în mod total ea însăși. Adică o expresie proprie. Principiul “propriului” este caracteristic statutului de personalitate.

Omul se naște cu “propriul” său instinct pentru moralitate și trăirea vieții în valori. Abia după însușirea liberă a valorilor morale, prin educație spirituală, morală și intelectuală devine om după intențiile Creatorului. Acest program are în perspectiva lui dezvoltarea celor mai frumoase și fructuoase valori umane, pe care omul educat trebuie să le manifeste și să le dezvolte în deplină libertate și în mod “propriu”. Nicolai Berdiaev a declarat că: „Nu există valori ideale supraumane, neschimbătoare și eterne. Darurile și valorile creatoare sunt dinamice și prin ele viața lumii merge înainte”²⁴.

Aceste noțiuni sau idei pot fi respinse sau acceptate de persoana în cauză. Ele nu sunt imprimate din afară, de către o forță exterioară, chiar de origine divină, fără consimțământul omului, deoarece atunci ființa umană și-ar pierde fără îndoială calitatea de persoană și s-ar transforma în mod necondiționat într-un automat, într-un robot.

Dar iată legământul pe care îl voi face cu casa lui Israel, după acele zile, zice Domnul: voi pune legile Mele în mintea lor și le voi scrie în inimile lor; Eu voi fi Dumnezeuul lor, și ei vor fi poporul Meu.²⁵

Textul de mai sus pare să infirme afirmațiile anterioare, confirmând necesitatea ca Dumnezeu să înscrie și să execute principiile divine, în ființa umană. În consecință, cei mai mulți comentatori biblici vorbesc, în mod greșit, despre necesitatea imprimării și executării de către Dumnezeu a Legii Sale în om. Carl F. H. Henry spune următoarele: „În starea primordială a omului, elementele fundamentale ale moralității, pe care le poseda prin creație erau insuficiente pentru a defini întregul conținut al datoriei umane. Natura lui spirituală l-a obligat, fără îndoială, să acționeze în spiritul adevărului și al dreptății, dar nu putea deriva toate poruncile vieții de ascultare exclusiv din constituția sa interioară”²⁶.

23 J.-P. Sartre, *Ființa și neantul*, București, Editura Paralela 45, 2004.

24 Nicolai Berdiaev, *The Destiny of Man*, Londra, 1948, p. 28.

25 Evrei 8,10.

26 Carl F.H. Henry, *Etica Creștină Personală*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2004, p. 277.

„Chiar dacă în natura lui Adam era înscrisă o anumită moralitate, el mai avea totuși nevoie de învățătură și porunci speciale, transmise prin descoperire exterioară supranaturală”, ne spune Patrick Faribairn.²⁷

Iar Carl F. H. Henry completează: „Chiar și înainte de cădere, regula vieții includea o relație imediată între om și Creatorul lui. În această relație, Dumnezeu îi spunea clar omului ce aștepta de la el”²⁸.

Este drept că Dumnezeu înscrie principiile Sale în conștiința umană²⁹. Nu trebuie să uităm însă faptul că El procedea pe calea statutului de personalitate. Și anume, pe calea educației. Adică în mod “liber” și în mod “propriu”. Fiindcă singura formă de imprimare a unui program din exterior, în spiritul unei persoane, este în mod exclusiv pe cale educațională. Adică prin informare noțională pe calea ideilor din Cuvântului lui Dumnezeu, în cadrul educației, printr-o multitudine de mijloace, conduse de Duhul Sfânt. „Natural omul este legat pretutindeni de moral și de spiritual și este inseparabil de poruncile stării create”³⁰, rămânând a se exprima în mediul înconjurător prin intermediul valorilor care-i îmbracă personalitatea.

Statutul de personalitate impune, așa cum s-a văzut anterior, respectarea libertății și a autenticității ființei umane, pentru realizarea în totalitate a valorilor “sinelui” sau a “propriului”. Numai în aceste condiții, omul poate fi implicat just în fenomenul de afirmare a valorilor umane.

Numai cine își însușește programul comportamental în cadrul valorilor etice prin alegere proprie și-l execută prin acțiune proprie - fiind autorul real al faptei sale - poate transforma reponsabilitatea în bucuria libertății sinelui și a aproapelui.

Legea care reglementează relațiile cu aproapele și Dumnezeu, poate fi numită Legea valorilor morale.³¹ Cauza primă a acestei legi fiind dragostea.

Statutul de personalitate reglementează, așadar, alegerea, manifestarea și reponsabilitatea faptei umane. Pe baza acesteia din urmă, se oferă

---

27 Patrick Faribairn, *The Revelation of Law in Scripture...*, p. 35.

28 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală...*, p. 277.

29 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Key aspects of the Freedom of Conscience”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2016, pp.30-37.

30 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală...*, p. 281.

31 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci”, *Păstorul ortodox*, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2015, pp. 318-322.

posibilitatea propriei reflectări asupra relațiilor cu sine³², cu aproapele, cu creațiunea în general și în mod plenar, cu Dumnezeu Creatorul.

Puterea Morală

Se vorbește în mediile religioase, despre o putere divină în domeniul moralității. Pentru a înțelege această importantă problemă umană este necesară reamintirea importantelor noțiuni despre cele două niveluri componente ale făpturii umane: nivel material-corporal și nivelul spiritual-moral.

Nivelul material-corporal (trupul) are caracter concret și se desfășoară conform principiului lumii obiectelor. În cadrul corpului omenesc puterea este, prin urmare, de natură fizico-chimică și se exercită, conform legilor naturii (în mod impus sau automat).

Datorită acestui lucru, Dumnezeu poate oricând să acționeze supranatural, adică în mod energetic, asupra nivelului nostru material, ca să ne vindece, de exemplu, de o boală fizică, de care noi n-avem posibilitatea să ne vindecăm singuri. Dumnezeu poate acționa fără nici o încălcare a dreptății, într-un domeniu în care este vorba despre natura fizică, nu despre sfera personalității spirituale și morale.

Nivelul spiritual-moral (spiritul) are caracter abstract și se desfășoară conform principiului lumii subiectelor. În cadrul spiritului omenesc, puterea morală este, prin urmare, de natură ideatică și se exercită conform legilor spirituale ale culturii (în mod liber, autentic și responsabil).

Datorită acestui lucru, Dumnezeu nu acționează supranatural, adică în mod energetic sau impus, asupra nivelului nostru spiritual. Nu ne vindecă, de exemplu, de o boală morală, deoarece de bolile morale omul însuși trebuie să se vindece, făcând o alegere morală în ascultare de îndemnul Duhului Sfânt, care activează valoarea numită de noi, *dragostea, respectul și aprecierea* în cadrul relațiilor cu subiecții. Dumnezeu apără această libertate a omului de a-și exercita voința. Dumnezeu doar ne învață prin Cuvânt, ca să ne convingem de necesitatea de a alege binele și să dăm putere hotărârii noastre de a face ce este drept și frumos dezvoltându-ne în libertate valorile etice și morale.

În domeniul spiritual moral, de fapt, nici nu este vorba despre putere morală în sensul forței, ci despre dispoziția de a fi moral, adică de a respecta din iubire și apreciere. „Dragostea este puterea care împlinește poruncile și

32 *Ibidem*, p. 284.

fără ea orice încercare de a ține poruncile (de a fi moral) va fi deficitară”³³. Fără ea valorile umane nu au culorile necesare.

În această privință, trebuie să diferențiem capacitatea material-fizică umană de capacitatea moral-spirituală umană.

Din punctul de vedere al capacității fizice este vorba despre posibilitatea noastră de acțiune cu propriile noastre forțe corporale asupra realității înconjurătoare, realitate care se împarte în două tipuri fundamentale.

- Realitatea accesibilă acțiunilor umane (posibilul acțional).
- Realitatea inaccesibilă acțiunilor umane (imposibilul acțional).

Din punctul de vedere al capacității moral-spirituale este vorba, în exclusivitate, despre realitatea accesibilă acțiunilor noastre, acțiuni care, în raport de răsunetul lor asupra lui Dumnezeu și a semenilor, se împart în două tipuri de acțiuni fundamentale:

- Acțiunea binelui (neprihănirea): orice acțiune în cadrul realității accesibile (posibile acțional) care nu dăunează deloc sinelui, nici asupra lui Dumnezeu și nici asupra semenilor.
- Acțiunea răului (păcatul): orice acțiune în cadrul realității accesibile (posibile acțional) care dăunează mai mult sau mai puțin grav sinelui, asupra lui Dumnezeu sau a semenilor.

În consecință, moralitatea are de-a face doar cu acțiunile pe care le putem face faptic, nu cu cele pe care nu le putem face faptic. Atitudinea noastră, în ambele cazuri, este dependentă nu de o anumită putere de a acționa, ci de simpla dispoziție de a acționa în așa fel încât să fim corecți sau să fim incorecți.

În această situație, nu de o putere divină este nevoie pentru a ne comporta corect, ci de o învățătură divină a Duhului Sfânt, care ne amintește că e benefic nouă să ne iubim aproapele, indiferent de reacția lui.. O învățătură care nu poate veni pe altă cale decât prin intermediul ideilor din Cuvântul lui Dumnezeu. Și nu numai învățătura este necesară, ci și convingerea proprie, o convingere pe care nimeni nu o poate instala în minte, în afara de persoana în cauză, călăuzită de Duhul Sfânt. Și toate acestea pentru că Dumnezeu ne-a gândit și ne-a înfăptuit ca persoane libere, cu toate capacitățile de a ne forma și a ne însuși valorile reflectate de *imago Dei*, în atmosfera libertății totale, chiar cu riscul alegerii răului. „Viața creștină cere

---

33 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală...*, 2004, p. 292.

nu numai inspirația dragostei și ajutorul Duhului Sfânt, dar și călăuzirea legilor morale.”³⁴

Pentru faptul că binele sau răul nu depind de o putere de acțiune, ci de o pură dispoziție morală, de aceea omul este total responsabil de actele sale morale. Din această cauză, imoralitatea este considerată o infracțiune morală, nu o neputință morală. Și nu o putere lipsește, ci educația necesară pentru obținerea dispoziției morale de a face exclusiv binele, de a iubi frumosul și *virtutea*, așa cum numeau anticii valoarea. Și pentru că trăim într-o lume a contrastelor și „înmulțirii fărădelegii”, purtăm o luptă pentru păstrarea valorilor moralității și a libertății.

Termenul “luptă” înseamnă străduința de a învinge un obstacol. În domeniul moral al reflectării valorilor în caracter, obstacolul în cauză constă în transformarea comportamentului de tip natural sau înnăscut (instinctual sau automat) în comportament de tip cultivat sau dobândit (educațional sau liber).

Orice om (și cel creat, și cel născut) este înzestrat cu capacitatea de a reacționa în mod natural și liber. Odată cu intrarea în existență, fiecare persoană trebuie să-și formeze capacitatea de a reacționa în mod cultivat, prin virtuți sau valori la modul superlativ al acestora. Valorile sunt înrădăcinate în prezența divină, evidențiate de spiritualitatea personală de factură morală. Un proces care are loc prin părtășie relațională cu Dumnezeu și prin intermediul sistemului de educație spirituală. La rândul ei, educația se produce prin cunoașterea lucrărilor lui Dumnezeu și însușirea de către om, a valorile caracterului Divin, pe calea ideilor și a părtășiei cu Isus. O viață călăuzită de virtuți, de cunoaștere morală, este aceea în care binele este o unitate de valori și virtuți. Înseamnă, totodată, și o luptă pentru ați păstra valorile și libertatea în unitatea prezenței divine, numită de apostolul Pavel, *roada Duhului și nu roadele Duhului*³⁵.

O persoană cu dispoziții imorale de tip natural, nu poate obține cu ușurință dispoziții morale de tip cultivat. Este necesară multă stăpânire de sine, o stăpânire care se obține prin exerciții proprii și prin formarea cu rabdare a noilor deprinderi, sub îndrumarea Duhului lui Dumnezeu.

Lupta morală caracterizează orice ființă conștientă, și în faza edenică, și în faza postedenică.

34 *Ibidem*, p. 298.

35 *Ibidem*, p. 551.

Lupta umană în faza edenică

După creațiune, relația morală dintre om și Dumnezeu s-a cristalizat implantându-l pe om într-un câmp de idei. Având calitate de liber-arbitru, acestuia i se prezintă frumusețea vieții înconjurătoare pe care o percepe ca o sumă a relațiilor izvorâte din dragoste și exprimate în liber și spontan prin virtuți morale. „Mai mult, dragostea devine principiu motrice al întregului; ea stă întodeauna în fruntea virtuților. Celelalte sunt văzute în adevărata lor lumină numai când sunt văzute în dragoste”³⁶

Neexistând o scriere alfabetică pentru întocmirea unui manual de morală umană, este folosită în acest scop o scriere simbolică. O simbolistică spațială sau tridimensională: o grădină și doi pomi. O metaforă spațială. Este vorba despre materialul didactic al Școlii din Eden. O plasare a omului între doi pomi simbolici sau noționali: pomul simbol al comportamentului și pomul simbol al existenței veșnice.

Pomul simbol al comportamentului (Pomul cunoștinței binelui și răului) ilustrează conduita nepermisă de a face, fie binele, fie răul, după cum dictează propriul interes. Un important fapt care interzice consumarea fructelor acestui pom.

Pomul simbol al existenței veșnice (Pomul vieții) ilustrează necesitatea asistenței divin-fizice asupra naturii terestre pentru asigurarea vieții veșnice. Un important fapt care impune consumarea permanentă a fructelor acestui pom.

Având în vedere simbolul fiecăruia dintre cei doi pomi, se crează o condiționalizare cu caracter de lege:

- Neconsumarea fructelor din Pomul cunoștinței binelui și răului, permite consumarea fructelor Pomului vieții.
- Consumarea fructelor Pomului cunoștinței binelui și răului suspendă consumarea fructelor Pomului vieții.

Pe baza acestei relații biblice edenice se încheie Legământul inițial:

„Poți să mănânci după plăcere din toți pomii din grădină; dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit.”³⁷

36 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală...*, 2004, p. 549.

37 Gen. 2, 16-17.

Întregul proces relațional edenic dintre om și Dumnezeu constă într-o înțelegere verbală. Totul se bazează pe un contract noțional. Singura putere „de sus” este indicația noțională divină.

Omul trebuie să se lupte și în Eden. Și anume, să se lupte cu sine însuși, prin fenomenul stăpânirii de sine, ca o ascultare de Tatăl : singura cale de evitare a păcatului. O luptă de reținere de la consumarea unui fruct, adică de la toate acele tendințe care vin în conflict cu Dumnezeu și cu semenii. Din această cauză, esența oricărei educații sau lupte împotriva păcatului rămâne în etern: stăpânirea de sine ca o certificare a valorilor morale.

Lupta în faza postedenică

După producerea conflictului între om și Dumnezeu, a intrat în acțiune Planul de Mântuire. Problema redresării rupturii juridice dintre om și Dumnezeu rămâne mai departe de factură noțională și spirituală.

Prin convertire și încredere în jertfa Mijlocitorului Isus, omul a fost implantat într-un nou câmp de idei și relații valorice. Acestuia i s-a prezentat programul mântuirii prin credință și a întorcerii la exprimarea liberă a binelui, a valorilor etice și spirituale. Domnul Andrei Pleșu se exprima astfel : „Virtuțile nu sunt binele însuși, sunt manifestări ale lui, întruchipări ale binelui în teritoriu ...ele trebuie să fie bine profesate. Nu întâmplător sensul presocratic al virtuții e acela de eupraxia – acțiune bine condusă, dusă la bunul ei capăt. Virtuțile pot fi prost profesate.”³⁸

În perioada postedenică lupta trăirii valorilor sau virtuților, devine mult mai amplă și mai grea. Ființa umană trebuie să se lupte cu sine însuși. O luptă care constă în fenomenul stăpânirii de sine pentru respectarea valorilor etice oglindite în Poruncile lui Dumnezeu: singura cale de evitare a viciilor și devalorizare a spiritului. O luptă permanentă de reținere de la toate acele tendințe care vin în conflict cu Dumnezeu și cu semenii. Din această cauză, esența oricărei educații sau lupte împotriva răului rămâne în etern: stăpânirea de sine și trăirea valorilor, a virtuților. Motivația puternică a acestei lupte este iubirea lui Dumnezeu descoperită în sacrificiul Domnului Isus în Scripturi și în experiența spirituală personală. Iar scopul ei este recâștigarea libertății față de păcat și a libertății existenței veșnice, precum și exprimarea acelor valori umane, care aduc împlinirea personală prin al-

38 Andrei Pleșu, *Minima Moralia*, București, Editura Humanitas, 2017, pp. 68-69.

truism. „Virtuțile însele, dacă nu au nici-o legătură cu Dumnezeu, sunt în realitate mai degrabă vicii decât virtuți”³⁹. În acelaș spirit, Paulsen a observat că „virtuțile etice ale grecilor... nu sunt decât impulsuri natural educate și disciplinate de rațiune... cu atât mai periculoase din cauză că par bune”⁴⁰. De aceea avem nevoie să fim ancorați în dragostea și voința lui Dumnezeu.

Lupta morală necesită o alegere liberă în a dezvolta dispozițiile spirituale proprii printr-o supunere înțeleasă și dorită față de cerințele valorilor etice divine, a virtuților în general – singura cale de a cunoaște libertatea existenței veșnice și a dezvoltării valorilor umane..

Păcatul și libertatea

Păcatul este cel care a adus și întreține criza libertății umane. Orice ființă cu caracter de persoană are posibilitatea să aleagă două variante potențiale: *libertatea necontrolată* (libertatea junglei sau păcătuirea) sau *libertatea controlată* (libertatea morală sau neprihănirea). *Libertatea controlată* implică însă în mod inevitabil stăpânirea de sine. La rândul ei, stăpânirea de sine înseamnă fără excepție suferință din partea persoanei care o practică. În clipa în care însă omul refuză suferința pe care o implică *libertatea controlată* și manifestă falsa plăcere pe care o oferă *libertatea necontrolată*, ia naștere criza libertății sau păcatul.

În Biblie, noțiunea de libertate este exprimată și prin termenul de robie. Este vorba despre faptul că ființele libere se înrobesc singure, adică se angajează în mod liber de a manifesta, fie neprihănirea, fie păcătuirea. Fiindcă libertatea morală, este de fapt o supunere liberă față de un principiu, o supunere echivalentă cu o autoînrobire. De aceea se spune, chiar în Biblie, că libertatea morală sau libertatea controlată este o robie. Și anume, o robie proprie:

„Vorbesc omenește, din pricina neputinței voastre pământești: după cum odinioară v-ați făcut mădularele voastre roabe ale necurăției și fărădelegii, așa că săvârșeați fărădelegea, tot așa, acum trebuie să vă faceți mădularele voastre roabe ale neprihănirii, ca să ajungeți la sfințirea voastră !”⁴¹

39 Aurelius Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu*, 19:25.

40 Friedrich Paulsen, *A System of Ethics*, New York, Scribner, 1899, p. 66.

41 Rom. 6,19.

Omul este invitat „să accepte un model de pedagogie conform căruia libertatea survine la capătul unui exercițiu asumat de supunere. Paradoxul libertății umane ține de un mecanism al supunerii care se naște din colaborarea unor niveluri ontologic diferite. Cum supunerea are loc față de o instanță care prin ea însăși are prestigiul libertății infinite la o laltă cu atributul milei și al bunătății, prin însuși acest fapt ea devine un garant al libertății omenești. Ascultarea necondiționată a lui Dumnezeu – *credința în El* – este de aceea benefică și nu umilitoare, căci toate hotărârile lui Dumnezeu în privința omului se nasc pornind de la iubire.”⁴²

„Separarea pe care căderea omului, precum și neascultarea sa în starea de păcat ... nu îl despart de realitățile și responsabilitățile lui morale. El rămâne responsabil din punct de vedere etic și moral și în starea lui de păcat. ... Chiar dacă omul inventează alternative la virtuțile morale cerute de *Imago Dei*, totuși omul nu și-a încheiat socotelile cu etica și nici cu Dumnezeu. El a primit calități rationale și morale necesare judecății și conduitei etice, în conformitate cu principiile eterne ale binelui și răului”⁴³. Are simțul libertății, capacitatea de a o dori și folosi pentru dezvoltarea și trăirea valorilor umane. De felul cum se pricepe a valoriza libertatea sa spirituală, depinde însușirea și manifestarea în relația cu alteritatea a celor mai frumoase valori sufletești. Înțelegerea profundă și practică a libertății constituie liantul principal al unității și dezvoltării valorilor personale. Aceasta dă coerență și constanță principiilor și valorilor etice, estetice, culturale și spirituale, care marchează întreg parcursul biografic al unei personae – om „valoros”. Înțelegerea libertății este complex și paradoxală, dar ea este o dovadă a coerenței existențiale a valorilor umane, precum și a unei evoluții în dezvoltarea și afirmarea identitară a valorilor. Aceasta justifică și susține perfectibilitatea personalității umane și întregirii sale spirituale. Înțelegerea libertății și a influenței sale asupra dezvoltării celorlalte valori umane, depinde mult de schimbările, metamorfozele identitare și spiritual-religioase ale omului.

Pe temelia înțelegerii spiritualității biblice și în special a Noului Testament poți baza, sau construi înțelegerea completă coerentă și militant a libertății holistice de tip teist. Anularea sau afectarea libertății de tip creștin sau teist, are ca efect ratarea vieții individuale, pierderea sau pervertirea va-

42 Gabriel Liiceanu, *Continentele Insomniei*, București, Editura Humanitas, 2017, p. 37.

43 Carl F. H. Henry, *Etica Creștină Personală...*, p. 169.

lorilor personale, care din punct de vedere biblic este tot una cu pierderea relației cu Dumnezeu, adică ratarea mântuirii. Pentru evitarea unei astfel de situații, trebuie ca starea de libertate să devină o misiune personală, capitală și o teamă permanentă în relația cu semenii. Nu este suficientă doar conservarea intimă a stării de libertate, ci trebuie oferită și răspândită în alteritate prin toate mijloacele, transformând această dimensiune a valorilor umane într-o opera de viață. Și este o mare onoare să fii militant pentru libertatea umană și valorile izvorâte din *Imago Dei*.

Dezvoltarea pleneră a valorilor personale se face în spiritul și litera libertății, al competiției cu propriile-ți limite, al educației permanente, al entuziasmului, autodefinirii și a unei permanente construiți spirituale sub călăuzirea Duhului lui Dumnezeu. Crearea unei culturi spirituale, bazată pe valori spirituale, gnoseologice, religioase, estetice și morale, presupune asumarea, trăirea și propovăduirea spiritului libertății într-un mod absolut. Renunțarea chiar și parțială la trăirea valorilor umane, sau a libertății într-o formă oarecare duce la dispariția calității nobile a vieții.

În definirea stării de libertate trebuie să luăm în considerare factorul binelui social, deoarece libertatea personală e direct proporțională cu cea socială, și doar atunci valorile umane dobândesc argumentare spirituală biblică.

În cuprinsul epistolei pe care a trimis-o prorocul Ieremia din Ierusalim către rămășița bătrânilor din robie, preoților, prorocilor și întregului popor pe care-i dusese în robie Nebucadnețar, din Ierusalim la Babilon, găsim următorul sfat:

Urmăriți binele cetății în care v-am dus în robie și rugați-vă Domnul pentru ea, pentru că fericirea voastră atârnă de fericirea ei!⁴⁴

Cu cât înțelegem mai bine așteptările lui Dumnezeu, viața ne devine o provocare permanentă prin care argumentăm procesul interdependenței dintre libertatea bine înțeleasă și valorificată și toate celelalte valori umane și virtuți umane. Aceasta este scosă în evidență de complexul proces spiritual al „nașterii din nou”⁴⁵, al unei vieți de valoare, atât în plan social, cât mai ales în plan intim.⁴⁶ În acest caz experiența spirituală depășește dimensiunile formale ale ritualului și devine proces intim, dinamic, lucid și perma-

44 Ieremia 29,7.

45 Ioan 3, 3-7.

46 Míguel de Unamuno, *Jurnal intim*, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 50.

ment. Dar tocmai pentru că el își consolidează bucuria și trăirea în câmpul libertății, unde vie spre credință în mod liber, ca rezultat al unei orientări adânci, decisive, ce deschide perspectiva mântuirii, ca realitate incontestabilă, înțelegem sacrificiul și obsesia lui Dumnezeu de a ne salva, numindu-ne fiii libertății încununăți cu cele mai frumoase valori ale *Imago Dei*.

N. Steinhardt susține că în creștinism credința este o consecință a libertății, și este autonomă față de argumentele Existenței sau de miracole⁴⁷. Spre o asemenea cunoaștere și experiență omul se îndreaptă doar fiind liber în spiritul său. Pentru un prieten al lui Isus, libertatea devine responsabilitate practică, efectivă, constantă, dinamică și zilnică⁴⁸. Este greu să înțelegi Biblia și doctrina creștină, în absența spiritului și literei libertății.⁴⁹ De fapt „nu există credință reală în absența libertății”⁵⁰.

Pentru evitarea oscilațiilor sau a prăbușirilor omului nou, călăuzit de valori în spiritul libertății morale, este absolut necesar ca întreaga omenire să fie formată din oameni noi, care urmăresc să trăiască valorile umane și să le dezvolte. Pentru succesul deplin în acest domeniu este necesar, așadar, nu numai un om al libertății și valorilor, ci și o omenire de acest fel.

„Ajunși în acest punct, ... al doilea proiect divin al libertății, al libertății care coboară sub formă de „Cuvânt al Domnului”, care venind „de deasupra speciei”, o împinge dincolo de ea, dezvăluindu-i o cu totul altă ipostază și miză a libertății, este *proiectul cristic*. Aici problema agentului libertății capătă cu adevărat proporții cosmice: libertatea nu va mai fi proiectul propus unui om, unui popor, ci omenirii ca atare, în întregul ei.”⁵¹

Deoarece acest deziderat biblic atât de important, nu se poate realiza în existența actuală, Dumnezeu folosește prin Planul de Mântuire, tocmai selecționarea tuturor oamenilor care au acest deziderat pe acest pământ, pentru formarea unei lumi, în care să existe o omenire formată exclusiv din oameni noi, oameni ai libertății morale și ai valorilor. Acest fapt asigură conservarea eternă a omului purtător de *imago Dei*.

47 N. Steinhardt, *Paradoxurile libertății...*, pp. 358-402

48 N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii...*, p. 13.

49 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 208-215.

50 Irina Ciobotaru, *N. Steinhardt și libertatea ca destin*, Editura Ideea Europeană, p. 84.

51 Gabriel Liiceanu, *Continentele insomniei*, București, Editura Humanitas, 2017, p. 51.

Bibliografie:

- * * * *Biblia sau Sfânta Scriptură*, traducerea Dumitru Cornilescu, București, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1923.
- ANDREI, Petre, *Filosofia Valorii*, București, Fundația Regelui Mihai, 1945.
- ARDELEANU, George, N. *Steinhardt si paradoxurile libertății*, București, Editura Humanitas, 2009.
- AUGUSTIN, Aurelius, *Cetatea lui Dumnezeu*, București, Editura Științifică, 1998.
- BERDIAEV, Nikolai, *Adevăr și revelație, Prolegomene la critica revelației*, Timișoara, Editura de Vest, 1993.
- BERDIAEV, Nikolai, *Cunoașterea de sine, Exercițiu de autobiografie filosofică*, București, Editura Humanitas, 1988.
- BERDIAEV, Nikolai, *The Destiny of Man*, Londra, 1948.
- BERDIAEV, Nikolai, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Editura Antaios, 2000.
- CAMUS, Albert, *Străinul*, București, Editura Polirom, 2019.
- CIOBOTARU, Irina, N. *Steinhardt și libertatea ca destin*, Editura Ideea Europeană, 2016.
- FAIRBAIRN, Patrick, *The Revelation of Law in Scripture*, Sagwan Press, 2018.
- GARRETT, Brian, *Persons*, *Routledge Encyclopedia of Philosophy* 1.0, Londra și New York, Routledge, 1998.
- GEISLER, Norman L., *Etica Creștină*, Oradea, Editura Metanoia, 2008.
- GREISING, Cornelius, *Ce este Omul?*, Cluj, Editura Napoca Star, 2013. Friedrich Paulsen, *A System of Ethics*, New York, Scribner, 1899.
- GREISING, Cornelius, *Dreptatea biblică*, Cluj, Editura Napoca Star, 2005.
- HAIDT, Jonathan, *Mintea Moralistă*, București, Editura Humanitas, 2016.
- HENRY, Carl F. H., *Etica Creștină Personală*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2004.
- HERDER, J.G., *Opere 4, Cartea a IV-a*, Berlin, 1964.
- LIICEANU, Gabriel, *Continentele Insomniei*, București, Editura Humanitas, 2017.

- ✦ LUIGI, Stefanini, FRANCO, Riva, *Person in Philosophical Encyclopedia*, vol. 9. Milan, Bompiani, 2006.
- ✦ OTTLEY, R. T., *Aspects of the Old Testament, Bampton Lectures*, Londra, Longmans, Green, 1909.
- ✦ PLEȘU, Andrei, *Minima Moralia*, București, Editura Humanitas, 2017.
- ✦ RAMBU, Nicolae, *Filosofia Valorilor*, București, Editura Didactica și Pedagogica, 1997.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Key aspects of the Freedom of Conscience", în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2016, pp.30-37.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci", *Păstorul ortodox*, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2015, pp. 318-322.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitate-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ SARTRE, J.-P., *Ființa și neantul*, București, Editura Paralela 45, 2004.
- ✦ STEINHARDT, N., *Jurnalul fericirii*, București, Editura Polirom, 2007.
- ✦ UNAMUNO, Miguel de, *Jurnal intim*, Iași, Editura Polirom, 2008.